

ISSN:2181-0427 ISSN:2181-1458

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ИЛМИЙ АХБОРОТНОМАСИ**

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**

2021 йил 5 сон

Бош муҳаррир: Наманган давлат университети ректори С.Т.Тургунов

Масъул муҳаррир: Илмий ишлар ва инновациялар бўйича проректор М.Р.Қодирхонов

Масъул муҳаррир ўринбосари: Илмий тадқиқот ва илмий педагогик кадрлар тайёрлаш бўлими бошлиғи Р.Жалалов

ТАҲРИРҲАЙЪАТИ

Физика-математика фанлари: акад. С.Зайнобиддинов, акад. А.Аъзамов, ф-м.ф.д., доц. М.Тўхтасинов, ф-м.ф.д., проф. Б.Саматов, ф-м.ф.д., доц. Р.Хақимов, ф-м.ф.д. М.Рахматуллаев.

Кимё фанлари: акад. С.Рашидова, акад. А.Тураев, акад. С.Нигматов, к.ф.д., проф. Ш.Абдуллаев, к.ф.д., проф. Т.Азизов.

Биология фанлари: акад. К.Тожибаев, акад. Р.Собиров, б.ф.д. доц. А.Баташов, б.ф.н.

Техника фанлари: - т.ф.д., проф. А.Умаров, т.ф.д., проф. С.Юнусов.

Қишлоқ хўжалиғи фанлари: – г.ф.д., доц. Б.Камалов, қ-х.ф.н., доц. А.Қазақов.

Тарих фанлари: – акад. А.Асқаров, с.ф.д., проф. Т.Файзуллаев, тар.ф.д, проф. А.Расулов, тар.ф.д., проф. У.Абдуллаев.

Иқтисодиёт фанлари: – и.ф.д., проф. Н.Махмудов, и.ф.д., проф. О.Одилов.

Фалсафа фанлари: – акад., Ж.Бозорбоев, ф.ф.д., проф. М.Исмоилов, ф.ф.н., О.Маматов, PhD Р.Замилова.

Филология фанлари: – акад. Н.Каримов, фил.ф.д., проф. С.Аширбоев, фил.ф.д., проф. Н.Улуқов, фил.ф.д., проф. Ҳ.Усманова, фил.ф.д., проф. Б.Тухлиев, фил.ф.н, доц. М.Сулаймонов.

География фанлари: - г.ф.д., доц. Б.Камалов, г.ф.д., проф. А.Нигматов.

Педагогика фанлари: - п.ф.д., проф. У.Иноятлов, п.ф.д., проф. Б.Ходжаев, п.ф.д., п.ф.д., проф. Н.Эркабоева, п.ф.д., проф. Ш.Хонкелдиев, PhD П.Лутфуллаев.

Тиббиёт фанлари: – б.ф.д. Ғ.Абдуллаев, тиб.ф.н., доц. С.Болтабоев.

Психология фанлари – п.ф.д., проф. З.Нишанова, п.ф.н., доц. М.Махсудова

Техник муҳаррирлар: *Н.Юсупов, Г.Акмалжонова*

Таҳририят манзили: Наманган шаҳри, Уйчи кўчаси, 316-уй.

Тел: (0369)227-01-44, 227-06-12 **Факс:** (0369)227-07-61 **e-mail:** ilmiy@inbox.uz

Ушбу журнал 2019 йилдан бошлаб Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссияси Раёсати қарори билан физика-математика, кимё, биология, фалсафа, филология ва педагогика фанлари бўйича Олий аттестация комиссиясининг диссертациялар асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

“НамДУ илмий ахборотномаси–Научный вестник НамГУ” журнали Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг 17.05.2016 йилдаги 08-0075 рақамли гувоҳномаси ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги (АОКА) томонидан 2020 йил 29 август куни 1106-сонли гувоҳнома га биноан чоп этилади. “НамДУ Илмий Ахборотномаси” электрон нашр сифатида ҳалқаро стандарт туркум рақами (ISSN-2181-1458)га эга НамДУ Илмий-техникавий Кенгашининг 11.05.2021 йилдаги кенгайтирилган йигилишида муҳокама қилиниб, илмий тўплам сифатида чоп этишга рухсат этилган (Баённома № 5). Мақолаларнинг илмий савияси ва келтирилган маълумотлар учун муаллифлар жавобгар ҳисобланади.

НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ-2021

таъминлайди (стационар овоз кучайтирувчи аппаратлар, индивидуал эшитув аппаратлари).

Эшитишда нуқсони бўлганларда нутқий эшитувни шакллантириш узок давом этувчи эшитув машқлари жараёнида ривожланиб боради. У икки босқичга бўлинади.

1 – босқичда эшитишда нуқсони бўлганлар педагог ёрдамида турли хил фразаларни, сўзларни, солиштиришлари учун овоз кучатириш аппарати билан нутқий сигнални ажратиб қабул қилишга ўрганадилар, махсус машқлар ўтилади.

Ўқувчиларда эшитув қолдиқлари қанчалик яхши сақланиб қолган бўлса, ўзлашриб олиш натижалари шунча юқори бўлади (250Гц – 500Гц).

2 – босқичда эшитишда нуқсони бўлганлар овоз кучайтирувчи аппарат ёрдамида нутқнинг фонетик тузилишини эшитиб ажратиб қабул қилишга ўрганадилар. Бу босқичда сўзларни эшитиб қабул қилиш таълими таъсирида эшитув ва кўрув орасидаги ўзига хос боғланишлар ўсади.

Эшитишда нуқсони бўлганларда нутқий эшитувни ривожлантириш иши жараёнини методлари ва таркибига кўра уч даврга: бошланғич давр (тайёрлов- 1- синф); асосий давр (2-5- синфлар) ва индивидуал аппаратлардан актив фойдаланиш даври (6-7- синфлар) бўлинади.

Бошланғич даврда эшитишда нуқсони бўлганлар нутқий эшитувни ривожлантириш учун шароит яратилади, эшитув захираси аниқланади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Головчин Л.А. Дошкольная сурдопедагогика. – М.: Владос, 2001.
2. Мактабгача тарбия ёшидаги заиф эшитувчи болаларни оёқитиш ва тарбиялаш дастури. Тузувчи: Расулова Н.А. – Тошкент: РОЪММ, 1993.
3. Файзиева У., Назарова Д., Қодирова Ф. «Сурдопедагогика» Малака ошириш институтлари ва педагогика институтлари – Тошкент: «Сано-стандарт» 2012.
4. Волынки В.И. Художественно-эстетическое воспитание и развитие дошкольников – М.: Феникс, 2007.
5. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте – М.: Просвещение, 1991.

XVI АСРНИНГ БИРИНЧИ ЯРМИДА БУХОРО ХОНЛИГИДА ИЛМ-ФАН ВА МАДАНИЯТНИНГ ПЕДАГОГИК ШАРТ-ШАРОИТЛАРИ

Нусратов Анвар Нейматжонович

Бухоро давлат университети “Педагогика кафедраси таянч докторанти

anvar.nusratov.87@mail.ru

***Аннотация:** Ушбу мақолада XVI аср Бухоро хонлигининг ижтимоий-сиёсий ва маданий ҳаёти ҳамда ўз, даврнинг педагогик фикрлар тараққиётида Шайбоний сулоласи вакилларининг ўтқазган таъсири, қиёсий жихатдан таҳлил қилинган. Хусусан XVI аср Бухоро хонлигида шайбонийлар сулоласи ҳукумронлиги давридаги илм-фан, санъат, маданият, таълим ва бошқа соҳалардаги ривожланишнинг педагогик шарт-шароитлари тўғрисида далилий фикрлар келтириб ўтилган.*

Калит сўзлар: Бухоро, дин, илм, фан, мадраса, педагогик фикр, олим, мутафаккир, шайбоний, маданият.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ НАУКИ И КУЛЬТУРЫ В БУХАРСКОМ ХАНАТЕ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XVI ВЕКА

Нусратов Анвар Немаматжонович

Бухарский государственный университет «Базовый докторант кафедры педагогики»

anvar.nusratov.87@mail.ru

Аннотация: В статье дается сравнительный анализ общественно-политической и культурной жизни Бухарского ханства в XVI веке и влияния династии Шайбани на развитие педагогических идей того времени. В частности, в Бухарском ханстве XVI века приводятся свидетельства педагогических условий развития науки, искусства, культуры, образования и других сферах в период правления династии Шайбанидов.

Ключевые слова: Бухара, религия, наука, наука, медресе, педагогическая мысль, ученый, мыслитель, шайбани, культура.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF SCIENCE AND CULTURE IN BUKHARA KHANAT IN THE FIRST HALF OF THE XVI CENTURY

Nusratov Anvar Nematzhonovich

Bukhara State University «Basic doctoral student of the Department of Pedagogy»

anvar.nusratov.87@mail.ru

Annotation: The article provides a comparative analysis of the socio-political and cultural life of the Bukhara Khanate in the 16th century and the influence of the Shaibani dynasty on the development of pedagogical ideas of that time. In particular, the Bukhara Khanate of the 16th century provides evidence of the pedagogical conditions for the development of science, art, culture, education and other spheres during the reign of the Shaybanid dynasty

Key words: Bukhara, religion, science, science, madrasah, pedagogical thought, scientist, thinker, shaybani, culture.

XVI асрнинг бошларида Ўрта Осиё энг мураккаб, қарама-қаршиликларга бой – узаро талашилар, феодализмнинг инкирози, феодал ҳукмронларнинг маънавий бузилишлари, халқни аёвсиз таланишларнинг кучайиш, оддий меҳнаткаш халқнинг зулмга нисбатан норозиликларини кучайиш даври бўлган. XVI асрда узаро урушлар бир авж олиб, бир тўхтаб осойишталик ҳукмронлик қилган пайтда халқнинг ижодий фикрлари, яратувчилик фаолиятлари, таълим ва тарбияга оид фаолиятлари асло сўнмади.

Бухорода ислом маданияти равнақ топишининг боиси **ислом таълимотининг ўзи** бўлса, иккинчи томонда ислом таълимотидаги **дин ақидалари ва билим, илм-фан шунчалик чамбарчас боғланган** эдики, бундай ҳолатни ҳеч қачон ва ҳеч қайси диний таълимотда учратмаймиз. Бундан узвийлик XVI асрга келиб ўзининг янги босчига чиққанлигини кўрамыз. Исломшунос, арабшунос олим америкалик Ф. Роузентал ўзининг “Билим тантанаси” рисоласида ўрта асрда “илм” сўзининг маъноси ва моҳияти ҳақида шундай ёзган: “...илм исломда устунлик қилувчи концепцияларнинг биридир. Бу ҳолат

ислом цивилизациясини ҳам шакл, ҳам мазмун жиҳатидан бошқалардан ажратиб туради. Ҳақиқатдан, мусулмон цивилизациясининг турли соҳаларини “илм” аниқлаб беради”. бошқа томонда ислом таълимоти намоёндалари дунёвий илм орқали ҳам инсонни камолотга етказиш мумкин, ҳалол меҳнат, диний ва дунёвий илмлар **Оллоҳ васлига етиши омили деб таълим ва тарбияни ўша даврданоқ чамбарчас яхлит ҳолда етказишга бел боғлашган.**

Ҳақиқатдан ҳам исломдагидек билим олиш бошқа диндорлардан астойдил талаб қилинмаган. Гарчи “илм” деганда дунёвий эмас, балки Қуръон ва ҳадислар тушунилса-да, бунга расмий талқин берилса-да, “илм” кенг маънода тушунувчилар кўпчиликти ташкил этган. Илм-амал орқали инсоният юкини енгиллатишга ҳаракат қилганлар кўпчилик бўлган.

XVI аср Бухоро хонлигидагида юзага келган илмий педагогик фикрлар тараққиётининг бирламчи омиллари ўз даврининг мактаб ва мадрасаларидаги ўтиш тизимига бўлган, эътиборнинг кучайганлиги бўлса, иккинчидан, турли йўналишлардаги устоз –шогирд мактабларининг ривожланлиги бу даврда илмий педагогик ғояларнинг пайдо бўлиши ва ривожланишига, сабаб бўлган. Бу масалалар ўз даврининг қомусий асарларидан бири бўлган “Бадоеъул вақоеъ” келтирилган тарихий маълумотлар мазмунида ўз аксини топади.

XVI асрга келиб бутун Бухоро хонлигида айниқса мамлакатнинг маданият ва илм фан марказлари бўлган, Бухоро ва Самарқанд шаҳарларида шоирлик, ҳадисшунослик, тарихнавислик, нотиқлик, котиблик, табиблик, китобдорлик, наққошлик ва бир қатор касб-хунар турлари раванқ топди. Улар ўзининг устоз-шогирд мактабларига эга бўлган. Зайниддин Васифий ўзининг “Бадоеъул вақоеъ” (нодир воқеъалар) асари орқали бу мактаблар ва уларнинг йирик вакиллари тўғрисида қимматли маълумотларни келтириб ўтади. Жумладан, Бухоро хонлигидаги ўз даврининг улкан шоир ва тарихнавислари билан бўлиб ўтган воқеъа ҳикоясида, Шайбонийхон даврида амирулумаро ва маликушшуаро унвонига сазовор бўлган, ўз замонасининг машҳур шоири ҳамда тарихнавис олими Муҳаммад Солиҳ ҳавлисида, кўплаб замонасининг машҳур олим ва фозил кишилари йиғилишиб, илмий мунозаралари тўғрисида, шундай ҳикоят келтирилади: Мазкур амир Муҳаммад Солиҳ мавлоно Биноийга: Биз катта авлод олимларидан арзирлисини билмаймиз. Уларни таъриф тавсиф қилсангиз, билиб уларни ҳурматини жойига қўйиб, борди-келди қилиб турсак, муносиб бўларди” дея Мавлоно Биноийдан сўраб билади. Бу эса ўша давр олимларининг ўзидан катта авлод вакиллари уларнинг илмий мерослари ҳақидаги маълумотларни билиб бориш аъналарининг мавжудлигини кўрсатади.

Шунингдек шайбонийлар давлати ҳукмдорларининг аксарияти бир қанча илм-фанларнинг намоёндалари ҳамда ҳомийлари бўлишган. Мисол учун Муҳаммад Шайбонийхон ўзбек ва форс тилларида шеърлар ёзган бўлса, Кучкунчихон ва Убайдуллохонлар ўз даврининг маърифатли инсонлари бўлишган. Муҳаммад Шайбонийхон, Абдулазизхон ва Абдуллохонларнинг кутубхоналарида ўз даврининг ҳамда олдинги даврга мансуб бўлган энг ноёб китобларнинг жамланганлиги бундан далолат беради. Шайбонийхон ҳаётида урушлар билан боғлиқлар учраса-да, шеърят, илм билан шуғулланишга вақт топа олган. Унинг шеърый девонлари анча машҳур бўлган. Ҳозирги кунда унинг шеърый девонлари Истамбул кутубхоналарида сақланмоқда.

Шайбонийхон ўз шеърий қасидаларида айниқса Бухоро ва Самарқанд шаҳарларини алоҳида тараннум этган. Ўз шеърларининг бирида у Самарқандни жаннатга қиёсласа, Бухоро шаҳрини Каабага ўхшатиб олқишлайди. Муҳаммад Шайбонийнинг жиянлари Убайдуллахон ҳам адабиётга ўзининг бетакрор ғазаллари, қитъалари билан кириб келиб, адабиёт ривожига улкан ҳисса қўшган истеъдодли шоир бўлиб ўз шеърларини ўзбек, форс ва араб тилларида ёзиб, “Убайдий”, “Убайдулла” тахаллуслари остида ёзган. Унинг уч шеърий китоблари – девони мавжуд. Кейинчалик уларнинг барчаси жамланиб “Куллиёт” номи битта китобда тўпланди.

Бухоро хонлигида яшаб ижод этган олим ва мутафаккирлар Мирзо Улуғбек академияси илмий ишларининг давомчилари сифатида маърифат майдонига чиқишди. Масалан Самарқанд ва Бухоро мадрасаларда фаолият юритган таниқли алломалар мударрис Камолiddин Иброҳим, Абдуллохоннинг устози Хожа Муҳаммад, астроном Қиёмиддин Шайдо.

Шунингдек “Табиблар фаҳри” тахаллуси билан машҳур бўлган - Муҳаммад Мазид, жарроҳ Бақо, машҳур кўз табиблари Шоҳали ибн Сулаймон (“Дарддан фориг бўлиш қўлланмаси”), ўз даврининг таниқли ва билимдон кўз шифокори – Убайдулло Қаҳҳолнинг (“Кўз касалликлари ва кўз касалликлари бўйича асосий қўлланма” асари ниҳоятда қадрланган. 1598 йил Тошкент ҳукмрони Дарвишхон талабига мувофиқ Убайдулла Қаҳҳол ибн Муҳаммад Юсуф “Шифо ул-илал” (“Касалликдан фориглик” асарини ёзди. Мазкур асар 500 бетдан иборат бўлиб тиббиёт олами учун ўз даврининг дастур амали бўлиб хизмат қилди. Бизгача унинг бир неча нусхалари етиб келди. Бу асардан ташқари Убайдулла Қаҳҳол ибн Муҳаммад Юсуф “Умдат ул-кухлия филамродул-басария” (“Кўз касалликлари ва окулистлар учун асосий қўлланма”) асрини ҳам инсониятга тақдим этди.

XVI аср биринчи ярмига келиб Бухоро хонлигида адабиёт, тарих фани, меъморчилик ва тасвирий санъат жуда раванқ топди. Шайбонийлар ҳукмронлиги даврида илгари қурилган бинолар қайта таъмирланди. Янги мадрасалар, мақбаралар, масжидлар, карвонсаройлар янги савдо расталари қурилди. Ариқ ва каналлар қазилди. Карвон йўллари бўйлаб сардобалар бунёд этилди, дарёларга кўприклар солинди. Нисорий, Мутрибий, Муҳаммад Солиҳ, Зайниддин Восифий, Камолiddин Биноий, Абдурахмон Мукшфиқий каби шоир ва муаррихлар йирик адабий ва тарихий асарлар яратдилар. Аҳолини саводхонлигини ошириш, болаларга таълим-тарбия бериш борасида маълум имкониятлар яратилди.

Айни шу асрда хусусий мактаблар юзага келди. Муаллим ёллаб уйда ўқитиш тадбирлари одат тусига кирди. Олти ёшли болалар мактабга бориб алифбени ўрганар, айрим ҳарфларни чизишни машқ қилишарди. Ўқувчилар мактабларда илк саводларини чиқарганларидан кейин мадрасага кириб диний ҳамда дунёвий фанлардан илм олар эдилар.

Бунга биргина мисол Зайниддин Восифийнинг “Бадоеъул вақоеъ” асарида Шайбоний ҳукмдорларининг ўша даврда, илм-фан, маданият ҳамда педагогик фикрлар ривожига таъсири кўплаб мисолларда аниқлаштирилган бўлиб, жумладан Кўчкинчихоннинг салтанат тепасига келган қунидаёқ мамлакатдаги олим, фозилларни ва илмга рағбат келтирган зиёли кишилар қатламини қўллаб –қувватлаганлиги, уларга

доим иззат-икром кўрсатганлиги баён қилинади. Мисол учун муаллиф бу ҳақда шундай дейди.

Мазкур хон Самарқанд шаҳрида салтанат сура бошлади ва халифалик яловини осмон қуббасию, ою қуёш авжига кўтарди. Узининг ҳукмронлиги ва салтанат айёмида олиму фозилларга марҳамат ва таъзим бажо келтиришни ўз ҳиммати ва зиммасига олмоқни вожиб ва лозим деб билди. Шунингдек Кўчкинчихон даврига келиб мамлакатдаги кўплаб вайронага айланган ишламай турган мадрасалар, масжидлар, ибодатхоналар, хонақолар ва бир қатор жамоат бинолари қурилган ҳамда кўплари қайта таъмирланиб, уларга янгича, қиёфа берилган. Айниқса, ўз даврдаги энг йирик илм-фан марказларидан бири бўлган Мирзо Улуғбек мадрасаси янада кўркам тусда қайта таъмирдан чиқорилиб, ундаги таълим –тарбия жараёнини янада яхшилаш учун хон томонидан энг яхши 10 та мударрис тайинланган.

Ушбу мадраса асосан дунёвий ва аниқ фанларга йўналтирилган бўлган. Муаллифнинг айтишича Мударрислардан бири Мавлоно Амири Калон бўлиб, у мударрислар раиси Восифий такидлаганидек олимларнинг олими бўлган, унинг ақлу тафаккури шу даражада замондошларининг қарашларидан илгарилаб, кетганки мадрасада ўқитадиган фанларни тўла янгилаш, талабаларга дунёвий фанларни кўпроқ ўқитиш диний жаҳолат сарқитидан қутулиб, мадраса таълими мазмунини ташкил этиш кераклиги, айниқса аниқ фанларни ўргатиш тарафдори ва ислохотчиси бўлган. Олимнинг бундай ғоялари ҳукумат томонидан доим қўллаб-қувватлаб турилганлиги хусусида шундай дейди.

Шу мударрислардан бири Мавлоно Амири Калон эдики, инояти ихтиёрининг жиловни сарфини талабалар тарбиясига йўналтирмоқни лозим топиб, диний жаҳолат қолдиқларини йўқотмоқ ва аниқ илмлар байроқларини ўрнатишга жидду жаҳд кўрсатадики, залолат биносининг синмоғи унинг заминида илова эди. Бундай қатъий аҳд унга ваколат қилинган эди. Кимиёсар замирининг боислари маъноли сўзларнинг жамъе ва саодат оятларининг муфассали эди; фазилат тарқатувчи фозиллар тарбиси билан банд эди. У билиш шарти муқарар қилинган суфада олимларнинг олими –мударрис бўлиб дарс берарди. Бундан ташқари Самарқанда Шайбонийхон даврида қурилган “Шайбонийхон мадрасаси” номи билан машҳур бўлган илм даргоҳида ҳам Кўчкинчихон томонидан кенг бунёдкорлик ишлари олиб борилиб, ундаги таълим –тарбия ишлари янгидан йўлга қўйилган ва бу мадрасада 4 та мударрис тайинланган. Уларнинг ичида Мавлоно Хожагий исмли замонасининг машҳур олими бўлиб, у кўп илмларда айниқса, “Маоний ва баён” илмларида шуҳрат топганлиги асарда алоҳида тилга олинади.

XVI аср Бухоро хонлиги маданий ҳаёти ва унинг ривожини, ўз-ўзидан тараққиёт йўлига кирмади балки, бундай тараққиёт учун жуда катта ҳисса қўшган шайбоний ҳукмдорлар ҳамда замонасининг машҳур тарихирчилари, табиблари, хатотлари, нотиклари, тасаввуф ва дин илми уламолари, даррислари шоир ва уста ҳанармандларининг қилган улкан тарихий меҳнати орқали эрилшилган. Улар томонидан ёзиб қолдирилган асарлар ҳамда келтирилган ижод намуналарини ўрганиш, том маънода ўз даврнинг илмий педагогик муҳити ҳамда аждодларимизнинг илмий маданий мерослари мазмуни билан янада яқиндан танишиш имкониятини беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Саидкулов Т. Ўрта Осиё халқлари тарихининг тарихшунослигидан лавҳалар Т. Ўқитувчи, 1993.
2. Роузентал Ф. Торжество знания. М.: 1978.
3. Адизова И. Ўзбек мумтоз адабиёти тарихи (XVI-XIX АСР I ЯРМИ). Т. Фан, 2009.
3 “Музакири Аҳбоб” (“Дустлар ёдномаси”) асари форс тилидан Исмоил Бегжонов тарж. Т.: А. Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти 1993
4. Зайниддин Маҳмуд Восифий Бадоеъул вақоеъ форсийдан Наим Норқулов тарж. Гафур Фулом номидаги Адбиёт ва санъат, Т.: 1979.
5. Маънавият юлдузлари (Марказий Осиёлик машхур сиймолар, алломалар, адиблар) Тупловчи ва масъул муҳаррир: М.М. Хайруллаев Т.: А. Қодирий номидаги халқ мероси нашр., 2001.
- 6 “Ўзбекистонда ижтимоий фанлар” журналі. 2005 йил. №4.
7. Валихужаев Б. Ўзбек адабиётшунослиги тарихи. Т., 1993.
8. Херман Вамбери. Бухоро ёхуд Мовароуннахр тарихи. -Т.: Ўқитувчи, 1993.
9. Пугаченкова Г.А., Ремпель Л.И. Выдающиеся памятники архитектуры Узбекистана. Т. 1958.

Интернет маълумотлари:

1. [www. Histori.uz](http://www.Histori.uz).
2. [www. wostlit. narod.ru](http://www.wostlit.narod.ru)
3. www. tarih. uz._

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЛАБАЛАРНИ КРЕДИТ-МОДУЛ ТИЗИМИДА ЎҚИТИШНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

П.ф.б. PhD Жалолова Покиза Музаффаровна
ТАТУ Қарши филиали “Ахборот-таълим технологиялари”
кафедраси мудири.
Тел: 99890555 29 87
E-mail: pokiza-namdu@mail.ru

Аннотация. Ушбу мақолада олий таълим тизимида жорий этилаётган кредит-модул тизими ва ундаги талаблар ва имкониятлар тугрисида илмий-назарий маълумотлар ёритилган. Кредит-модул тизими мақсади, афзалликлари, ўзига хос хусусиятлари ва ушбу тизимда баҳолаш методикаси ёритилган. Жахонда мавжуд кредит-модул тизимининг турлари тугрисида маълумотлар келтирилган.

Калит сўзлар. Балония Диклорацияси, кредит-модул тизими, Модулли ўқитиш, Ўқув дастури – Силлабус, дифференциал, стандарт, ЕСТС, фан, модел, тизим, мутахассислик фанлари, танлов фанлари.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ В СИСТЕМЕ КРЕДИТ-МОДУЛЬ

Аннотация. В статье представлена научно-теоретическая информация о кредитно-модульной системе, внедренной в системе высшего образования, ее требованиях и возможностях. Описаны назначение, преимущества, особенности кредитно-модульной системы и методология

	Хайитов Л.Р, Туйчиева Р.Н	539
110	ХVI асрнинг биринчи ярмида бухоро хонлигида илм-фан ва маданиятнинг педагогик шарт-шароитлари	
	Нусратов А.Н	544
111	Олий таълим муассасаларида талабаларни кредит-модул тизимида ўқитишнинг назарий асослари	
	Жалолова П.М	549
112	Электронные средства обучения и теоретико-методологические аспекты их внедрения в образовательный процесс	
	Умиров И.И	553
113	Кўриш имконияти чекланган талабаларни олий таълимда ўқитиш муаммолари	
	Шодиев О.Н	558
114	Boshlang'ich sinf "o'qish" darslarida o'quvchilarni kreativ fikrlashga yo'naltirish metodlari	
	Akbarova O.M.	563
115	Олий таълимда талабаларни ўқитишнинг муаммоли шакли ва унинг ўқув жараёнига жорий этишнинг назарий-методик жиҳатлари	
	Нуруллаев У.А	568
116	Нутқий актлар назарияси: лисонда инсон омили	
	Нажмеддинов А.Р.	572
117	Университет раҳбари фаолияти самарадорлигини баҳолаш: хорижий тажриба	
	Исмоилов Т.И	579